

роботи НАПН України^{1, 2, 3}; реалізації *онлайн-проектів*: «Читаймо Сухомлинського онлайн»⁴, «Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри»⁵, «Афоризми Сухомлинського»⁶, «Sukhomlinsky News»⁷, «Казки В. О. Сухомлинського у підручниках та посібниках О. Я. Савченко»⁸; оновлення профілю відділу педагогічного джерелознавства та біографістики в Google Scholar (h-індекс – 33)⁹.

РЕФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ (1991–2013): ІСТОРИКО-ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

*Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, директор, головний науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

Історико-джерелознавче вивчення проблеми реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні (1991–2013) уможливило виявлення низки законодавчих і нормативних документів (закони, концепції, програми, державні стандарти), статей їхніх авторів, які мають колосальне значення для відтворення реальної картини досліджуваного явища [1; 2]. Зокрема, схарактеризовано нормативно-правові документи, у яких відображено концептуальні засади реформування змісту загальної середньої освіти у визначені в попередніх розвідках періоди, задля встановлення їхньої інформативної цінності [7]. I (1991–2002) – період національної самоідентифікації в загальній середній освіті: Закон України «Про освіту», 1991; Концепція середньої загальноосвітньої школи України, 1991; Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), 1993; Концепція державного стандарту загальної середньої освіти в Україні, 1996; Закон України «Про загальну середню освіту» (1999), Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа), 2001 та ін. [1; 2; 3]. II (2002–2013) – період формування державної політики щодо розвитку загальної середньої освіти в новому методологічному й соціально-економічному контексті: Національна доктрина розвитку освіти, 2002; Концепція профільного навчання в старшій школі, 2003, 2009; Концепція державної мовної політики, 2010; Концепція розроблення нової редакції Державного стандарту початкової загальної освіти, 2010; Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, 2011; Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року,

¹ <https://dnpb.gov.ua/ua/naukovi-zakhody/kruhli-stoly/do-30-richchya-vseukrayinskoyi-asotsiatsiyi-vasylya-sukhomlynshoho/>

² <http://dnpb.gov.ua/ua/?events=29738>

³ <http://dnpb.gov.ua/ua/?news=29614>; <http://dnpb.gov.ua/ua/?events=28591>

⁴ <https://www.facebook.com/240019389383740/posts/4777938782258422/>

⁵ <https://www.facebook.com/240019389383740/posts/3935401933178782/>

⁶ <https://www.facebook.com/240019389383740/posts/4333021856750119/>

⁷ <https://www.facebook.com/240019389383740/posts/4749177085134592/>

⁸ <https://www.facebook.com/240019389383740/posts/4744694975582803/>

⁹ <https://scholar.google.com.ua/citations?user=eA9i0W0AAAAJ&hl=ru>

2013 та ін. [1; 2; 9]. Проаналізувавши їх, дійшли думки, що впродовж 1991–2013 рр. здійснювалося динамічне розроблення українського освітнього законодавства, нових методологічних засад модернізації змісту загальної середньої освіти та інтенсифікувалася творча педагогічна думка щодо його перспективного розвитку на основі загальнолюдських і національних цінностей. Провідну роль у цьому процесі відіграли вчені НАПН України.

Документи містять інформацію про кардинальні зміни в змісті загальної середньої освіти: від проголошення нових принципів його конструювання (національний, демократичний, гуманістичний, диференціації та індивідуалізації, гуманітаризації, дитиноцентричний, світський, науковий, стандартизації, наступності, варіативності та ін.) до їх розвитку й конкретизації; появу новітніх підходів, зокрема компетентнісного, що полягає у формуванні життєвої, соціальної, комунікативної та комп'ютерної компетентностей учнів.

Джерелознавче пізнання праць творців (В. Кремень, О. Савченко та ін.) національного освітнього законодавства забезпечило одержання знання про особливості дібраних матеріалів (автори, час, обставини, мета створення, фактична цінність, достовірність, репрезентативність, вплив епохи) [4; 5; 6; 9; 2].

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Реформування загальної середньої освіти в Україні у XX столітті крізь призму джерелознавства : наук.-допом. бібліогр. покажч. / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : ТВОРИ, 2019. 251 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/716674/> ; <http://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=20781> (дата звернення: 13.10.2021).

2. Березівська Л. Д. Реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні в напрямі національної самоідентифікації (1991–2002 роки): історико-джерелознавчий аспект. *Інновац. педагогіка*. 2021. Вип. 33, т. 2. С. 9–15. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/33-2.1>. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/33/part_2/3.pdf (дата звернення: 13.10.2021).

3. Березівська, Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні в умовах державотворення (початок 90-х років XX ст.). *Молодь і ринок*. 2011. № 6. С. 17–21.

4. Кремень В. Г. Зміст освіти й дидактична стратегія. *Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи)*. Київ : Грамота, 2003. С. 47–58.

5. Кремень В. Г. Освіта як провідний пріоритет. *Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи)*. Київ : Грамота, 2003. С. 86–90.

6. Савченко О. Я. Етапи реформування змісту шкільної освіти в Україні за роки незалежності. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні, 1992–2002 рр.* : зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / Академія пед. наук України. Харків : ОВС, 2002. Ч. 1. С. 210–227.

7. Berezivska L. D. Periodization of the reform of general secondary education in the independent Ukraine (1991–2017). *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2020. Vol. VIII (92), Iss. 228. P. 15–17. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy_viii_228_92.pdf (accessed date: 27.10.2021).

8. Berezivska L. Secondary education reform in the independent Ukraine (1991–2017): concepts, programmes, doctrines and strategies. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2019. Vol. 7 (76), Iss. 187. P. 20–22. URL:

http://seanewdim.com_uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy_vii_187_76.pdf (accessed date: 27.10.2021).

9. Berezivska L. D. Secondary education reform in the independent Ukraine: national lawmaking (1991–2017). *Ricerche di Pedagogia e Didattica. Journal of Theories and Research in Education*. 2020. [S. l.], Vol. 15, № 1. P. 53–69. DOI: <https://doi.org/10.6092/issn.1970-2221/10501>. URL: <https://rpd.unibo.it/article/view/10501> (accessed date: 27.10.2021).

ТЕМАТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ І ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ «ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ З СУЧАСНІСТЮ»¹

*О. В. Сухомлинська, доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України, головний науковий співробітник сектору
сухомлиністики відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

У процесі роботи над плановою темою *Міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю» як засіб поширення ідей гуманістичної педагогіки (1993–2020)* здійснювався аналіз їхньої тематики відповідно до належності до окремих напрямів педагогічної науки, як-от: загальна педагогіка, виховання, освіта, історія педагогіки, оскільки кожне з 27 розглянутих читань мало окрему тему, яка у свою чергу поділялася на декілька напрямів роботи. Загальною їх характеристикою є те, що в тематиці і змісті читань розгляд ідей відбувався крізь призму актуальних питань, що стояли перед освітою і, відповідно, педагогічною наукою в ті чи інші роки, оскільки в центрі уваги дослідників були читання, які проходили протягом 27 років – з 1993 по 2020. Цю специфіку відображено в узагальненій назві заходів: спочатку – «Василь Сухомлинський і сучасність» (1996–2004), а згодом – «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю» (2005–2020), після яких зазвичай було вказано конкретну тему кожного читання, хоча деякі читання носили узагальнену назву, не конкретизували свою тематику.

Отже, всю сукупність тематики читань поділяємо на декілька напрямів. І серед інших перелічуємо ті, що стосуються загальної педагогіки і охоплюють широке поле питань. Зазвичай ці читання поєднувалися з міжнародними науково-практичними конференціями, у яких, крім українських, брали участь і зарубіжні педагоги, що віддзеркалювало спільність підходів до загальних питань освіти й виховання дітей і молоді. Але не лише міжнародні, а і всеукраїнські читання також приділяли увагу загальнопедагогічним проблемам. Таких читань ми налічуємо 8, і вони стосуються таких загальних тем: «Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст» (1993), «В. О. Сухомлинський і сучасність» (1998), «Василь Сухомлинський і сучасність: екологія дитинства» (2000), «Василь Сухомлинський і сучасність: особистість учителя» (2003), «Василь Сухомлинський і сучасність: особистість у навколишньому середовищі» (2004), «В. О. Сухомлинський: ідеї, пошуки, перспективи» (2008), «Василь

¹ Тези підготовлено на основі виконуваної у 2020–2022 рр. теми дослідження: «Міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання “Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю” як засіб поширення ідей гуманістичної педагогіки (1993–2020)».